

Egyházi öltözékek, miseruhák Gölle és Kisgyalán községekben a 18–21. században

LANSZKI-SZÉLES GABRIELLA

Szent István Egyetem Kaposvári Campus, H-7401 Kaposvár, Pf.: 16.,
e-mail: Lanszki-Szeles.Gabriella.Edit@szie.hu

LANSZKI-SZÉLES, G.: *Church attire, mass chasuble in the villages of Gölle and Kisgyalán in the 18th-21st centuries.*

Abstract: The paper was written about the church attires of the two villages of Outer-Somogy County from the 18th to the 21st century, taking into account ecclesiastical art and local history aspects. During the Counter-Reformation period, Baroque art was destined to conquer believers in the Catholic religion. A good example of this is the more than 250-year-old mass chasuble, which is a latent applied art value in Gölle. This chasuble bears several common similarities with the mass dresses from Maria Theresa's embroidery workshop: it is very richly embroidered with scotch, its pattern and color are also similar. During the 19th-20th centuries not only aristocratic women but also peasant women embroidered mass chasubles. In these villages one can find mass chasubles with Matyo, Kalocsa and Buzsák patterns. In the case of Kisgyalán village, we could also form a picture of the time and way of making the chasubles. The changes in the motif on the mass dresses can be well traced in the photos, from the 18th to the 21st century.

Keywords: mass dress, baroque, counter-reformation, Maria Theresa, embroidered with scofium, folk embroidery, liturgical colors

Az egyházi öltözetek Külső-Somogy két községében, Göllében a 18. századtól, filiájában Kisgyalán községben az ezt követő századoktól gyarapítják templomainkat. A 18. századi kazulákról készült fotók összehasonlítva a korabeli miseruhákkal közelebbivé „megfoghatóvá” váltak számunkra, a lehetséges történetük megismerésével. A szíves visszaemlékezésekből kiderült, hogy a múlt és jelen századi misemondóruhák között vannak saját kezűleg készíttetek. Így a kötődés szorosabb az ünnep hangulatát közvetíteni hivatott, saját lelkületünket is tükröző miseruhákhoz.

„Ha valaki különleges ruhában van, akkor valami különleges feladata, dolga van, és ezt öltözéke teszi mások számára is láthatóvá és tapasztalhatóvá – nagy szavak nélkül, nonverbálisan. Az öltözék abban is segíthet, hogy viselője „tisztában legyen saját magával. (...) A liturgikus öltözet kiemeli a szakrális eseményt, s megjelöli viselőjét. (...) Felöltésekor ezt az ősi, a bibliai lelkiség által ihletett imát imádkozza a pap: „Uram, ki azt mondottad, az én igám édes és az én terhem könnyű, add, hogy úgy hordozzam ezeket, hogy elnyerjem szent kegyelmedet. (...) Tehát egyáltalán nem valamilyen felszínes esztétizálásról beszélünk, hanem arról a tudatos törekvésről, amelynek révén az ünnepi magatartás az díszes kivitelezés által kerül kifejezésre – és fordítva: az ünnepélyes formalítások mögöttes értelme is megtapasztalhatóvá válik. „Minden egyes értékes korszak rányomta bélyegét a szakrális öltözetre.” Mindezek a

változások nemcsak a teológia befolyása révén, hanem jórészt a pénzügyi és technikai lehetőségek függvényében következtek be. Erre utalnak a ruhák dekorációjában és alakjában végbement átalakulások és a Trentói Zsinat utáni liturgikus reform újításai.”¹

Már Esterházy Pál nádor is fontosnak tartotta leírni, hogy ki által, kinek, milyen értékben, és mikor került adományozásra liturgikus ruha. „1696-ban Esteras Pál jegyzi fel: Az Tisza mellett mező Szeged városában volt egy Boldog Asszony Temploma, kiben tiszteltetett egy igen régi Boldogságos Szűz képe, kihez Mátyás király oly áétatossággal viseltetett, hogy egykor ottan lévén, az maga drága köntösű ki Tíz Ezer Tallérra bölcsültetett, le vetvén, oda ajándékozod.”² Ez a közlési igény szerencsére tovább élt, így kazuláink döntő többségének előélete is jól ismert.

A különböző korok izlés világa eltérő. A középkori, és a kora újkori díszítésre a figurális ábrázolás a jellemző. A toscanai selyemszövetek egy csoportja figurális díszítésű volt, leggyakrabban Krisztus feltámadását, az angyali üdvözléte vagy Krisztus születését ábrázolta.

„Az 1500-as évektől a figurális díszítést kiszorítja az ornamentális, a selyem vagy bársony alapon az arany- és ezüsthímzett növényi ornamentika. A 18. századra a barokk és rokokó indadíszek a jellemzőek. A miseruhák leggyakrabban előforduló motívuma az IHS (Iesus Hominum Salvator), mely egy keresztminta közepébe van helyezve.”³

Mária Terézia és Padányi Bíró Márton befolyása a 18. századi barokk misemondóruhákra

A Göllei Templom lappangó iparművészeti emlékei az 1. és 2. ábrán látható misemondóruhák, amelyek szépségéhez a világhálón is kevés hozzá fogható tekinthető meg. Ezeket a feltehetően 18. században készült kazulákat mintegy a felsorakoztatott misemondóruhák látványának megpecsételéseként, utolsónak vette elő Hajder Edit (1965-2019)⁴ a templom gondozója. Az első benyomás: „Kaposban (Kaposváron) *sincs ennél külön!*” mondatot váltotta ki a szemlélődőből ezek-

1 http://tar.liturgia.hu/Praeconia/Praec2014_2.pdf Letöltés ideje: 2018.01.03.

2 http://epa.oszk.hu/01600/01609/00013/pdf/MFME_EPA01609_1970_2_059-083.pdf Letöltés ideje: 2018.01.03

3 http://szemle.unideb.hu/wordpress/wpcontent/uploads/2015_3_Gesztelyi_Tam%C3%A1s.pdf Letöltés ideje: 2018.01.03

4 Franz Joseph Haydn osztrák zeneszerző oldalági leszármazottjai, a gölleai Hajderekek. Gölle Esterházy birtok volt. Fekete Istvánné szóbeli közlése Bodó Imrénének.

nek a misemondóruhának a szépsége. A helyi hagyomány⁵ szerint „250 évesek” ezek a miseruhák, egy óvatosabb becslés szerint „több, mint kétszáz évesek.” Az 1980-as években tervben volt restaurálásuk. Mivel a szertartást tevő plébánosnak le kell hajolnia, és ebből adódóan megtörték az aranszájak több helyütt. Azonban „a felújítás akkori árakon számolva egy új zsiguli árába került volna,” ezért nem került rá sor.

Mindkét misemondóruha aranyozott paszománnyal van körbe szegve, valamint a paszomány részekre osztja a felületet. „A 18. századra jön divatba a három részre tagolt hátoldal, melyen aranyozott vagy ezüstözött paszománnyal osztják a felületet és ugyanazzal szegik be körben a miseruhát.”⁶ Bélelésük vörös. Az arany fémszálas dombor hímzés, amely skófiummal⁷ hímzett, középső sávjában lévő ornamentális szőlőlevél, inda, szőlőfürt motívuma eredeti fényében csillog ma is, az aranszálnak köszönhetően. „A sok csillogásban, pompás fény-árnyék hatásban elkápráztat a szem”⁸ „Úgy fest, mintha a mesebeli tündérország kertjében kötöttek volna.(...) arany fonállal hímzett indái.”⁹ „A fehér, bágyadt rózsaszín, világos kék és halvány zöld selyemmel hímzett, igen változatosan árnyalt, naturalisztikus elemekből fantasztikusán összerótt...”¹⁰ Ezeket a mondatokat akár erről a miseruháról is irhatnánk, azzal a módosítással, hogy itt erőteljesebbek a színek.

Az 1. és 2. ábrán látható miseruha hegedűtok alakú előrése és a hátoldali része egyaránt szimmetrikusan díszített. Piros rózsák, kék szőlőfürtök, aranszínű, csokorba fogott búzaszájak, és világos zöld selyemmel hímzett szőlőlevelek váltakoznak egymással. A vallásos művészet gyakori motívumai. A tövis nélküli rózsza a tisztaság megtestesítője, az eredendő bűn nélkülség jelképe. A piros szín¹¹ a komolyság és a fenség jele. „Rózsza: a keresztségben a piros rózsza Krisztus keresztfára ömlő vérért jelenítheti meg, emellett jelképe a titoktar-

tásnak is (a gyóntatószéket gyakran díszíti motívuma); általában is a fény és az élet jelképe.”¹² A rózsza díszítés, mint a göllei kazulán a bajnai templomban Mária Terézia lánya, Erzsébet által hímzett miseruhán is látható.¹³

A szőlőfürt és a búzakalász együttesen az úrvacsora a bor és a kenyér, Krisztus vére és teste szimbóluma. A virág és a szőlő, búza motívumokat arannyal hímzett kacsaringós levélnormentika szövi át, a barokk követelményeinek megfelelően. Ennek ellenére nem kelti a túlszűfoltosság benyomását, az ünnepélyesség hangulatát, az „esztétikai élménynyújtást”¹⁴ fokozza.

Az újra megerősödő katolikus egyház az ellenreformáció idején a barokk művészetében találta meg azt a lehetőséget, amivel törekedett a hívek visszatérésére. Ugyanis Gölle is protestáns községgé vált a hódoltság korában.

„Hazánkban és a tőlünk nyugatra eső osztrák és német területeken, a miseruha hátát kereszt, elejét pedig egy függőleges sáv díszíti. E hímzett kereszt nemcsak a miseruhák pompáját fokozták, hanem azt is szimbolizálták, hogy a misét végző pap a magára öltött miseruhában, annak az áldozatvállalásnak és szenvedésnek is részese, melyet a hátán levő keresztrefeszített átél.”¹⁵

E két göllei miseruha szintén kereszt mintával díszített, amelynek közepén elhelyezett motívum az IHS (Iesus Hominum Salvator). „Jézus nevének görög rövidítéséből származó monogramja. A jezsuiták¹⁶ címerükbe foglalták.”¹⁷ Az első miseruhán sugárzó napba van foglalva az IHS, a második kazula (3. és 4. ábra) szintén aranszállal hímzett, a kereszt motívum közepén látható az IHS jelkép. Szintén hasonló származást sejtet az aranszál alkalmazása, a jogar és a lilium egymást követő ábrázolása. „A jogar az ókortól fogva azt fejezi ki, hogy a hatalom „onnan fölülről”, Istentől való. (...) Mária kezében a jogar olykor liliumban végződik. Ez királynői méltóságára utal, mert e méltóságának alapja részben istenanyasága, részben szüzessége.”¹⁸

5 A szájhagyomány akár 700 év távlatából is megőriz valós tényeket. Mind például Solymos Ede által lejegyzett: III. Endre királyunk özvegye hímezte miseruháról. „A hímzés kijavítása alkalmából az alakokat domborúra formáló pergamentdarabkák összeállításakor kitént, hogy ezek egy része Bajor Lajos császárnak Agnes királynéhoz intézett 1334 okt. 20-án kelt levelének maradványai, amelyek a hagyományt igazolják.” https://mandadb.hu/common/fileservlet/document/373381/default/doc_url/ozdvk019_000025_OCR.pdf Letöltés ideje: 2018.01.03.

„Királynéink kedvelt időtöltése volt a miseruha hímzés. Királynéink közül Erzsébetről, Róbert Károly nejről, krónikáink jegyezték föl, hogy mestere volt a művészi hímzésnek s egyik krónikásunk sajnálkozva jegyzi meg, hogy Zách Felician kardjával épp azokat az ujjakat vágta le jobb kezéről, amelyekkel oly sok miseruhát varrt és hímzett.” http://www.ppek.hu/facsimile/Divald_Kornel_A_magyar_iparmuveszet_tortenete_facsimile.pdf Letöltés ideje: 2018.01.03

6 <http://www.szentbertalankincstar.hu/textiljeink/> Letöltés ideje: 2018.04.05.

7 A skófiom az aranyból vagy ezüsből kalapált fémdrótot jelenti, de használják a megjelölést a fémmel ötvözött fonálra is. Leginkább a csupa arany vagy csupa ezüstszálas hímzésnél fordul elő.

8 http://epa.oszk.hu/01600/01609/00013/pdf/MFME_EPA01609_1970_2_059-083.pdf Letöltés ideje: 2018.04.05.

9 <https://docplayer.hu/29606335-Mint-azt-soros-bela-magyar-lithurgia-cimu-konyveben-olvashatjuk-a-templom-mindennemudisziteset-balvanyozasnak.htm> Letöltés ideje: 2018.04.05.

10 http://epa.oszk.hu/01000/01059/00043/pdf/1905_02_111-124.pdf Letöltés ideje: 2018.04.05.

11 A 18–19. században Isaac Newton, Jakob Le Blon, Thomas Young munkássága által kibontakozott a színek elmélete.

12 <https://sites.google.com/site/balazsrozalia/home/szimblumok/szimblumok-uzeneten> Letöltés ideje: 2018.04.05.

13 https://www.sulinet.hu/oroksegter/data/telepulesek_ertekei/100_falu/Bajna/pages/013_szent_albert.htm Letöltés ideje: 2018.06.

14 Az esztétikai élménynyújtás, mindenkor fontos az emberek számára, legyen az 18. század vagy 21. század. Ez egyértelműen kiderült a 20. században a közösség tagjai által készített, vagy vásárolt miseruhák kapcsán, amikor felelevenítették a miseruhákkal kapcsolatos történeteket.

15 http://epa.oszk.hu/01600/01610/00002/pdf/vmm_02_1964_11_egyed.pdf Letöltés ideje: 2018.04.06.

16 Protestáns hitújítókhoz hasonlóan, a jezsuiták is az egyház megújulásáért szálltak síkra, de anélkül, hogy elszakadtak volna a katolikus egyháztól, amelyet szerintük a pápához való hűségük biztosít. Ennek ellenére Habsburg Birodalom részét képező Magyar Királyságban a jezsuiták tevékenységének Mária Terézia vetett véget. Feljegyezték, hogy az uralkodónó sírva fakadt, miközben kénytelen volt kihirdetni XIV. Kelemen pápa bulláját, ami azt jelentette, hogy a rend működését feloszlatta a Habsburg Birodalomban.

17 A jezsuiták gyakorlatilag megállították a reformáció további terjedését, sőt, több országban – köztük Magyarországon is – jelentős tömegeket térítettek vissza a katolikus hitre. <https://ujszo.com/napilap/kozelet/2013/03/15/ferenc-az-első-jezsuita-papa> Letöltés ideje: 2018.04.06.

18 <http://lexikon.katolikus.hu/I/IHS.html> Letöltés ideje: 2018.04.13.

19 <http://lexikon.katolikus.hu/J/jogar.html> Letöltés ideje: 2018.04.13.

1-2. ábra. „250 éves“ búzakalászokkal, szőlőfürtökkel és virágokkal ékes miseruha (Gölle)

„A török kiűzésével beköszöntő 18. század, az érett barokk kora, ha nem is hanyatlást, de mindenesetre irányváltást hozott a magyar iparművészet fejlődésében. (...) A barokk nemzetközi légkörében iparművészetünk fokról-fokra elveszti sajátos vonásait s kezd beleolvadni a bécsi udvar által támogatott, osztrák-délnémet irányzatba. Bár így tárgyi emlékeink európai szemmel nézve közel egyenrangúak az egykori külföldiekkel, magyar szempontból erősen veszítettek eredetiségükből. (...) Az újra éledő egyházkultusz, mely az ellenreformáció diadalra jutásával s a jezsuiták és más szerzetesrendek fokozott kultúr tevékenysége révén új lendületet ad a reformáció óta háttérbe szorult egyházi művészetnek.”¹⁹

„A nyugat-európai országok barokk művészete szervesen összefügg két nagy világtörténelmi jelenséggel: egyrészt az ellenreformáció küzdelmeivel és diadalával, másrészt az uralkodói hatalom teljességével. A barokk vállalta a katolikus megújulás érzés- és gondolatvilágának kézzelfogható és lenyűgöző formába öntését s a világi fejedelem korlátlan fenségérzetének kifejezését.”²⁰

19 <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Domanovszky-domanovszky-magyar-muvelodestortenet-1/negyedik-kotet-barokk-es-felvilagosodas-1007/baranyne-oberschall-magda-az-ipa> Letöltés ideje: 2018.04. 14.

20 <https://mek.oszk.hu/09100/09175/html/71.html> Letöltés ideje: 2018.04. 06.

„Ennek a kornak meghatározó személyisége Mária Terézia Európa legjelentősebb uralkodónője, császárnéja, aki az ellenreformáció javára igyekezett a barokk művészetet fordítani. Ezt nem csak elveiben, de gyakorlatban is megcselekedte saját kezével is hímzett miseruhákat. „Mária Terézia Magyarország több templomának gazdagon díszített egyházi öltözeteket adott.”²¹ E két göllei miseruha származása nem ismert.

„Mária Terézia királyunk nagyon szívén viselte osztrák tartományai fonó - szövő hímzőiparának fejlesztését is példaadás okáért leányaival együtt maga is hímzett. Alig van jelentősebb templomunk, ahol Mária Terézia ajándékából, sőt mint saját kezemunkáját, hímzett miseruhát ne mutogatnának. A koronázáskor viselt aranyhímzésű ruhájából szabták a pozsonyi dóm egyik miseruháját. A többi, Mária Teréziának tulajdonított hímzett kazulát végig laposöltésű tarkaselyemmel kivarrt szírványos színű szalagok közé fonódó naturalisztikus virágok borítják. A szebb példányok minden bizonnyal bécsi hímzőműhelyekből kerültek ki, mint a női díszruhák elborító franciás ízlésű rokokó, copf és empire hímzések, amelyeken a színesselymen kívül a legkülönbébb anyagoknak jut szerep; így a csavaralakban sodort fémszálaknak is.”²²

21 http://epa.oszk.hu/01600/01609/00013/pdf/MFME_EPA01609_1970_2_059-083.pdf Letöltés ideje: 2018.04. 14

22 https://mandadb.hu/common/file-servlet/document/373381/default/doc_url/ozdvk019_000025_OCR.pdf Letöltés ideje: 2018.05. 05.

3-4. ábra. Aranyszállal hímzett miseruha (Gölle)

„Boldog Gizella első magyar királyné példájára, az apostoli királyhoz méltó szíves anyai gondoskodás országos viszonylatban miseruhák ajándékozásával került kifejezésre.

Hosszú uralkodása idején Mária Terézia irányításával leányai az udvari miseruha hímzőműhely közreműködésével készítettek számos kazulát nem egyszer paramentumot, vagyis a liturgikus öltözékek egész készletével gesztus értékű ajándékként örvendeztetett meg templomokat, püspököket és főpapokat egyaránt. Gondolok itt az Esztergomban őrzött ornátusra, melyet az Őt koronázó Esterházy Imre érseknek adományozott, a váci Migazzi-miseruhára, melyet felirata szerint 1773-ban saját maga készített színes virágokkal kedvelt bíborosának, s még abban az évben a kalocsai főszékesegyház is kapott egy búzakalászkokkal, szőlőfürtökkel és virágokkal ékes remek miseruhát.”²³

Mária Terézia uralkodása alatt a csendes ellenreformáció sikert aratott. Padányi Bíró Mártonról mondja tollba Mária Terézia, végrendeletének engedélyezése alkalmából:

„igen kedvelt hívünk, főtisztelendő Padányi Bíró Márton veszprémi püspök.”²⁴ „Ez a kemény, energikus,

magyaros ember nem ismer megalkuvást. Oly heves támadást intéz a reformátusok ellen, minőre Pázmány ideje óta magyar egyházi fejedelem nem mutatott.”²⁵ Kéziratban maradt község monográfiák közül Albin atya, Kaposhomok történetében Padányi Bíró Márton áldásos tevékenységét hangsúlyozza.

„Padányi Bíró Márton az utolsó lovagló püspök. Délelőtt még Fehérváron bérnál, délután már Somogyban van. Szomoru időben vette át az egyházmegyét. Keserűen mondja, hogy pásztor vagyok nyáj nélkül. A hívek zömében protesztánsok lettek. Templomaikat elfoglalták. (...) Tájegységünk az erdők és mocsarak miatt a legjobban vészelté át a török rabságot. Legkorábban itt indul be az élet.”²⁶

„A püspök egyházmegyei jelenléte, a káptalan visszaállítása, a szerzetesrendek megjelenése és a világi alsópapság számának lassú növekedése a 18. század elejére mégis megteremtette a katolikus restauráció alapvető feltételeit. A hierarchia felépítésének kezdete tehát megtörtént, az egyházmegye népessége azonban nagyrészt még mindig protestáns volt.”²⁷

23 http://real-j.mtak.hu/1011/1/MagyarEgyhaztortenetiVazlatok_2005.pdf Letöltés ideje: 2018.05. 05.

24 https://library.hungaricana.hu/en/view/VESM_31/?query=biro&pg=64&layout=s Letöltés ideje: 2018.05. 05.

25 <https://mek.oszk.hu/00800/00893/html/doc/c400468.htm> Letöltés ideje: 2018.05. 05.

26 Horváth Imre Albin atya (1968-1986 között Kaposhomok plébánosa). Kaposhomok története Kézirat Bucsuszentlászló 2000 húsvét hétfője.

27 <http://doktori.btk.elte.hu/hist/denesitamás/diss.pdf> Letöltés ideje: 2018.05. 05.

„A katolikus főpásztor alakja a veszprémi püspökség számára egyházszerző munkássága miatt emblemikusnak tekinthető, azonban működése nem csupán a katolikus egyház helyzetére volt befolyással, hiszen az alapvetően meghatározta az egyházmegye területén élő más felekezetű lakosság életét is. Politikai tevékenysége pedig országosan ismert alakjává teszi a 18. század történelmének.”²⁸

Gazdasági felvirágzás nélkül nincs előrelépés. „Mihalik Béla kutatásaiból tudjuk, hogy Bíró Márton hatékony gazdasági üzem kialakítására törekedett a püspöki uradalmakban. (...) A kontraktualista és urbárium szerint szolgáló falvak terheit igyekezett egymáshoz közelíteni, s a gazdaság fejlesztését számos beruházással segítette. Padányi Bíró Márton levele gróf Nádasdy Lipót Flórian királyi kancellárhoz, is a nem öncélú fejlesztést igazolja: Más helyütt is, anyaegyházakban és leányegyházakban egyaránt reparáltattam templomokat. Végezetül ezeknek a templomoknak, s különösen a veszprémi székesegyháznak különböző értékes szent edényeket, ruhákat és eszközöket ajándékoztam s készítettem.”²⁹

„A veszprémi egyházmegye a 18. század folyamán – ha túlzással is, de talán mondhatjuk így – címzetes püspökségből jól megszervezett, virágzó egyházmegyévé vált. Ennek a folyamatnak a vizsgálata több szempontból is érdekes. A plébániaszervezés dinamikájának meghatározása elmozdulást jelenthet a korábban csaknem kizárólagos mennyiségi szemléletől, s az alapított plébániák számánál jobban értékelhetővé teszi egy adott időszak szervezési tevékenységét. (...) A pécsi püspökséggel szemben a veszprémi egyházmegye területi nyereséget és veszteséget is elkönnyelhetett a középkori állapotokhoz képest. Törökkoppány, Attala, Gölle, (...) Okorág kerültek a középkori pécsi egyházmegyétől a 18. században a veszprémi egyházmegyéhez. A két egyházmegye somogyi határszakasza katolikus szempontból missziós területnek számított, ahol a plébániák mellett a korszak egészében a szerzeteseké volt a főszerep.”³⁰

Egy kis életkép is fennmaradt az utókor számára Gölléből, amely a katolikus egyház megerősödését hivatott bizonyítani a 18. században.

„A jezsuitáknak állandóan résen kellett lenniük, egyrészt nehogy valamelyik licenciátus távozásával református prédikátorok foglalják el a plébániát, másrészt, ha egy falu protestáns lelkesi állása megürült, licenciátust küldtek oda, hogy megszerezzék az adott hely lelkipásztori hivatalát, (...) prédikációs köteteket juttattak a kocsinál tanultabb licenciátusoknak is, ebből kellett felolvasniuk az adott napra szóló prédikációt. Arról, hogy ezek mely művek voltak, csak egy adattal rendelkezünk. Göllén a nép által Miklós deáknak szóltított Jókay Miklós Ilyés István hitelemző könyvét és a Pázmány-féle postillákat olvasta fel. Ez utóbbin cseppet

sem csodálkozhatunk, mivel Pázmány prédikációgyűjteménye még száz évvel első megjelenése után is a legnépszerűbb és legmagasabb színvonalú ilyen jellegű mű volt Magyarországon. (...) Padányi Bíró Márton veszprémi püspök beszéd gyűjteménye, amelyet egyházmegyéjében nyilvánvalóan terjesztett el, már abban a korban keletkezett, amikor a licenciátusok működését a papság számának emelkedése feleslegessé tette.”³¹

A 19–21. századi miseruhák Göllében

„A 19. században a mechanikus gépek adta tömegtermelés lassan kiszorította a mives, gazdagon megmunkált, drága kézi szövással, illetve különleges hímzéssel készített, egyedi papi öltözékeket. A 20. században, a liturgikus mozgalom megindulásával ismét kezdtek visszatérni az eredeti, egész testet beborító, kevésbé díszített, ovális alakú miseruha-formákhoz. (...) Régen is voltak és ma is léteznek regionális különbségek, amelyek egyértelművé teszik számunkra, hogy az alapvető egység mellett sokféle változata létezik a liturgikus öltözékeknek, és ezeket semmiképpen sem szabad egyformává tennünk.”³² Ez időben, térben eltérő gyorsaságban ment végbe. Községeinkben, még a közelmúltban is előbb döntött úgy a közösség, mint akár egy évszázaddal ezelőtt, hogy megvarratja, kihímezteti a miseruhát vagy az oltárterítőt. Ma már a készen vásárolt miseruhák a gyakoribbak.

A 19. század folyamán a színek szerepe meghatározóvá vált. „Annak, hogy a szakrális öltözékek különböző színűek, az a célja, hogy külső eszközökkel is kifejezzék a hit misztériumainak sajátos vonását, és a keresztény életnek azt a jelentését, amelyet a liturgikus év folyamán ünnepeink. (...) A szín, más elemekkel együtt teremt meg egy szertartás jellegét. Látszólag másodlagos, mégis meghatározó, mert elsőként szól, és beszéde-sebb a szavaknál. A szín a liturgikus nyelv nem verbális részévé válik; szimbolizmusa segítheti jobban megérteni a bemutatott misztériumot. Ezen kívül a színek szimbolikája bevezet a liturgikus év dinamikájának és változatosságának pedagógiájába, a krisztusi üdvösség misztériumainak ünneplésébe, kifejezi a keresztény élet értelmét. (...) A fehér színt használjuk a szertartásokon és a miséken a húsvéti és a karácsonyi időben. Ezenkívül az Úr ünnepein, kivéve azokat a szertartásokat, amikor a kinszenvedésére emlékezünk; a Boldogságos Szűz, a Szent Angyalok, a hitvalló szentek ünnepein és a rájuk való emlékezéseken, Mindenszentek ünnepén (november 1-jén), Keresztelő Szent János (június 24.), Szent János evangelista (december 27.), Szent Péter székfoglalójának (február 22.) és Szent Pál megtérésének (január 25.) ünnepén. A piros színt használjuk Virágvasárnap és Nagypénteken, Pünkösöd vasárnap, az Úr kinszenvedésének ünnepein, az apostolok és evangelisták emlékűnnepein, valamint a vértanú szentek ünnepein. A zöld színt használjuk az évközi időben mondott miséken

28 https://library.hungaricana.hu/hu/view/VESM_31/?pg=6&layout=s3 Letöltés ideje: 2018.05. 05.

29 u.o.

30 [file:///C:/Users/User/Downloads/hermann_istvan_a_veszpremi_egyhazmegye_igazgatasa_%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/hermann_istvan_a_veszpremi_egyhazmegye_igazgatasa_%20(2).pdf) / Letöltés ideje: 2018.05. 05.

31 https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/45552/Kd_10990.pdf?sequence=1 Letöltés ideje: 2018.06. 02.

32 http://tar.liturgia.hu/Praeconia/Praec2014_2.pdf Letöltés ideje: 2018.06. 06.

és szertartásokon. A lila színt használjuk az adventi és nagyböjti időben. Használható a megholtakért mondott miséken és a temetési szertartásokon. A feketét lehet használni, ahol ez a szokás, a megholtakért mondott miséken és a temetéseken. A rózsaszínt lehet használni, ahol ennek hagyománya van. Advent harmadik és Nagyböjti negyedik vasárnapján. Ünnepelesebb alkalmakkor lehet értékesebb ünnepi ruhákat használni, még ha nem is felelnek meg az adott nap színének.³³

A barokk kornak a nemzetközi egyházi hímezéseit a következő századokban felváltotta a népművészet, amely nemzeti hagyományokat építette be a miseruhák hímezéseibe.

Malonyai Dezső a 20. század elején írja: „A templomokban népművészeti alkotásokat a hímezések között találunk bőven s a templomruhák között mindenütt. Itt a falu hízművészete. A leányok, asszonyok fogadalomból, vagy, mert a plébánosnak kedveskedni akarnak, oltárterítőt, úrasztalterítőt s más egyházi kendőket s ruhát hímeznek.”³⁴ A 21. század elején is Göllére, Kisgyalánra ez az állítás még igaz volt.

„A század elejétől (20. század) terjedt el saját készítésű templomi textilák, lobogók ajándékozásának, adományozásának divatja, melyben a népi vagy népies, magyaros kézimunkák, a matyó majd a kalocsai hímmel díszített terítők, miseruhák, lobogók mai napig meghatározzák templomaink belső képét, miliójét. Ezt a tendenciát az egyház időről időre megújuló „szerény tiltakozása” és befolyásolása sem tudta legyőzni.”³⁵

A vallásos népművészet kedvelt színe a rózsaszín, az 5–6. ábra matyó palást körbefutó aranyszínű rojtokkal, rózsaszínű virágokkal, valószínűsíthetően szolidabbá tette a színválasztást a miseruhák esetén a ragyogóégetés. A 7–8. ábrán matyó motívumokkal díszített miseruhán a matyórózsa rózsaszín. „A liturgikus ruha az Istennel való találkozással áll összefüggésben. Ennek megfelelően nem engedhetjük, hogy ezen a téren is az adott korszak stílusa szabjon mértéket, hanem a liturgikus öltözéknek mindig valamilyen „másságot” kell közvetítenie a hívők felé, amely jelképezi, hogy itt többről, Isten és ember találkozásáról van szó.”³⁶ Ezt a „másságot” hivatott az eltérő szín kifejezni. A kalocsai miseruha esetén pedig a sokkal nagyobb felületű, dús hímmel hivatott erre.

Mezőkövesden magyar kultúrtörténeti tettek ítélték, hogy 1925. február 25-én: „a nagytemplom előtti téren elégették a ragyogót”³⁷. (...) Egyszer ember feletti, hősi elhatározás fogamzott meg lelketekben és akkor tűzbe

dobtátok hiú díszeteket. Mezőkövesd népe nyilvános bűnbánatot tartott ország-világ előtt, ellene mondott ördögnek és minden pompának. Hol a világon találunk ma olyan népet, mely Isten és lelke iránti szeretetből képes volna drága ékszereit, bűnös cifraságaikat, (...) a tűzbe dobni?”³⁸ Talán az 1930-as években a ragyogóégetés élénken élő emlékének köszönhetően, szelídült a piros matyórózsa rózsaszínűre a miseruhán. Ami viszont a Kalocsai motívumokkal díszített miseruhával (9. ábra) nem történt meg. Kalocsai élénk színek, minden virág a saját színében, nefelejcs kék, rózsza bordó, paprikapiros, olyan harmonikus, mint a természetben.

Mezőkövesdi eredetű *kötényes miseruha*³⁹ Kisgyalánban is van mezőkövesdi asszonyoktól vásárolták.⁴⁰ Azonban nem tudjuk, hogy Kisgyalánban vagy Göllében került előbb megvételre, egy évben vagy esetleg egymást követő években történt a vásárlás.

A kalocsai hímmel díszített miseruháról azonban biztosan tudjuk, hogy nem ez volt az első, hanem a Kisgyaláni hívek által készített, készített miseruhát hímezték előbb. „Az 1980-as években Bérmálás alkalmával a gyaláni új piros rózsás miseruhát adták a püspökre, a gölleieknek megtetszett és a Virágos Karcsi⁴¹ is csináltatott piros rózsás miseruhát.”⁴²

„A kalocsai népi hímmel és szabadrajzos és a kevert öltési módokat szabadon felhasználó népi hímezések csoportjába tartozik. Ez azt is jelenti, hogy sajátos stílus világán belül sem formában, sem színben, sem öltési módokban megkötöttsége nincs. A ritmikusan visszatérő díszítések esetében is elég gyakran akad olyan motívum, amelyen apróbb változtatás van. Az eredeti kalocsai kiírás alapján készült népi hímmel jellemzője épen az, hogy rajzban (íróasszony) és színben (varróasszony) azonos módon kétszer nem fordulhat elő. Nincs az a híres író- (varró-) asszony, aki pl. egy kis terítőt kétszer egyformán írta vagy varna ki.”⁴³

Valóban ezt igazolta, a göllei, és a gyaláni miseruha is, bár ugyanazon személy „*drukolta*”⁴⁴ ki, a két miseruha a nagy hasonlósága ellenére megkülönböztethető volt. Gölle filijában Fonóban is készült fonói hívek által kalocsai miseruha (10. ábra).

A kalocsai díszítésű miseruhák láthatóan színpompásak, azonban nem csak a miseruha szépsége, hanem főként az ünnepélyessége épp olyan fontos mind a hívek, és a gyaláni miseruha elkészültekor épp hivatását gyakorló Puska plébános számára, Buzsákról érkezett Göllébe papi hivatását tovább gyakorolni. Buzsáki híveitől búcsúzóul, buzsáki hímmel miseruhát (11. és 12. ábra) kapott ajándékba, amely szintén Fonóba talál-

33 http://tar.liturgia.hu/Praeconia/Praec2014_2.pdf Letöltés ideje: 2018.06. 06.

34 <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Malonyai-malonyai-dezso-a-magyar-nep-muveszete-1174D5/iv-kotet-a-dunantulimagyar-nep-muveszete-veszprem-zala-somogy-tolna-118> Letöltés ideje: 2018.04. 05.

35 Fügedi M. 1997: 448.

36 http://tar.liturgia.hu/Praeconia/Praec2014_2.pdf Letöltés ideje: 2018.04. 05.

37 „Mi is az a ragyogó? Kérdik sokan, pedig majd mindenki ismeri flitter néven színes fémpikkelyekből, színes fémszálakból és üveggyöngyökből álló szalagdísz. (...) Egy rőf ragyogó 80 korona volt. Ebből azonnal megértjük: vagyont költött a szegény, de hiú kövesdi a ragyogóra. 88. p.

38 Bán J. 2015: 87.

39 A hegedűtök alakú miseruhát hívja a népryelv *kötényes miseruhának*.

40 Bóna Lászlóné szíves közlése: „Az 1930-as években, kislány voltam, jól emlékszem mikor jöttek a kövesdi asszonyok és illően kérdezték: hol lakik a templomatyá, mert megszeretnék mutatni a miseruhát, amit eladásra hoztak.”

41 A Puska vezetéknev még gyakori név Göllében, ezért megkülönböztetésként használt a foglalkozásból eredezett név.

42 Bóna Lászlóné szíves közlése.

43 https://www.orszagalbum.hu/kalocsai_p_8853 Letöltés ideje: 018.07. 13.

44 minta előnyomása

5-6. ábra. Matyó palást körbefutó arany színű rojtokkal (Gölle)

7-8. ábra. Matyó motívumokkal díszített miseruha (Gölle).

9. ábra. Kalocsai motívumokkal díszített miseruha (Gölle)

ható.⁴⁵ Kaposhomokon pedig a helyi sváb származású asszonyok, piros bársony szoknyáikból készítettek miseruhát (13. és 14. ábra).⁴⁶ Továbbá itt őrzik azt a fekete bársony hegedűtok alakú miseruhát (15. és 16. ábra) amit feltétlen szükségesnek tartok leírni. Amely halálmotívumokkal, koponya, homokóra, mákgubó ezüstszínben díszíti, ehhez hasonlót a Kegyeleti Múzeumban őriznek.

Kaposhomok Ausztriából települt. „Ezt erősíti meg a népviseleti ruha anyagának beszerzése, amikor a liturgikus színeknek megfelelő plüss bársonyért Ausztriába mennek. A nőknél az abroncs szoknyák színükben és a bársony értékében bizonyos, vetekedtek a magyarság

bármelyik tájegységének népviseletével. Ami rendkívüli és nagyon komoly, mély egyházi érzékre utal, az az, hogy mindig a liturgikus színek megfelelően öltöztek. Így ismerték és viselték a zöldet, pirosat, lilát.

A kitelepítések után már nagyon gyéren láttam ottlétemkor viselni, a megmaradt pár darabból Kalmár Károly esperes készítetett miseruhákat. A bécsi piros nemcsak Buzsák népviseletére, de Homok népére is jellemző volt.”⁴⁷ E sorok írója, Albin atya vendégeskedett Fekete István budai otthonában is.

Fekete István a jelenhez viszonyítva több mint egy évszázadra visszaemlékezve falujára, ezt írja: „Puska Géza volt a pap, göllei gyerek az Úr göllei kertjében. (...) Puska Géza falubeli gyerek volt. Sok protekciózás

45 Takács Ferencné (Dencsik Magdolna) készítette elő fényképezésre a miseruhát Fonóban.

46 Bertalan Annamária készítette elő fényképezésre a miseruhát Kaposhomokon.

47 Albin atya Kaposhomok története.

10. ábra. Kalocsai miseruha (Fonó)

11-12. ábra. Buzsáki hímzett miseruha (Fonó)

13-14. ábra. Piros bársony miseruha (Kaposhomok)

után került Göllébe káplának. (...) Puska Géza hamarosan elkerült Gölléből, és Szemerey bácsi jött helyébe káplának. (...) Hát csak jól figyeljenek - mondta a káplán, és egy csokoládészínű üres hengert csúsztatott a megfelelő helyre (a *gramafonba*). Az utcán halálos csend. Valami Edison nevű ember találta ki Amerikában. (...) De aztán vidám katonabanda csattogott ki a tölcsérből, s a lányok lába csárdásosan kezdett mozogni a fene tudja, hány szoknya alatt, mire a káplán elhallgattatta a beszélőmasinát, nehogy Gyalánban vagy Zimányban azt beszéljék a népek, hogy Göllében olyan káplán van, aki a rózsafüzér helyett (...) az ablakból táncoltatja a férjhez menendőket, ami, ugye, mégiscsak csúfság.”⁴⁸

„Az úr göllei kertjéből való” Puska Gézához hasonlóan, Puska Ferenc plébánosnak szintén helyi gyökerei vannak, édesanyja kisgyaláni születésű, Ő maga pedig Somogyszilban született, göllei gyökerei is voltak. Így Ő is jól ismerte híveit, és mivel közülük való volt a helyi értékrendet is méltányolta, ugyanugy mint ahogy Szemerey káplán úr is ismerte „népe” gondolkodásmódját.

Babos bácsi azonban plébánosa kérdésért nem értette meg az 1900-as évek első felében.

„Babos bácsiról (Csima József) maradt fenn több anekdota, de temetéssel kapcsolatos is. Mikor a felesége meghalt, elment a paphoz, hogy a szertartást megrendelje. A plébános megkérdezte, hogy köpönyeges, vagy köpönyeg nélküli legyen-e a temetés. Ez a kérdés természetesen a temetés díszességét, illetve ettől függően az árát befolyásoló tényezőként hangzott el. Babos

48 Fekete I. 1976: 23. 24. 25. 26.

15-16. ábra. Fekete bársony miseruha (Kaposhomok)

17. ábra. Palást örökmécsessel (Gölle)

18-19. ábra. Piros pipacsos goblein miseruha (Gölle)

bácsi ezt nem tudta, és azt válaszolta: „Én rám vettem a kiskabátomat, mert fáztam. Ahogy gondolja plébános úr, ha akarja köpönyegben, ha nem, köpönyeg nélkül.” Aki nem tudta megfizetni, annak „silányabb” (olcsóbb) temetési szertartás járt.⁴⁹ Népi nevén a *köpönyeget*, hivatalosan a pluvialét vagy palástot körmeneteken, temetéseken, karimákon, használják a papok díszes felsőruhaként. A 17. ábrán Palást örökmécsessel, és egyenlőszárú kereszttel díszítve látható.

„Nem a ruha teszi az embert – mondja közmondásunk, mégis a Szentírásban a ruha, akár a maga fizikai valóságában jellemzi annak viselőjét, színe és jellege meghatározza helyét és szerepét a társadalomban, a közösségben, az életben. Az öltözet jelképesen fejezi

ki a lelki tartalmat, érzéseket, élményeket mind a jelen, mind az eljövendő világban.”⁵⁰ Az ünnep öröme jelen van ebben a közösségben, nem pusztán a külsőségek fontosak számunkra.

A 18. és 19. ábrán piros pipacsos goblein miseruha, a 20. és 21. ábrán rózsaszín hímezésű miseruha, a 22. és 23. ábrán lila pluvialé, a 24. ábrán lila miseruha, a 25. ábrán zöld miseruha, a 26. ábrán piros miseruha látható. Ezt bizonyítja az 1931-es budapesti telefonkönyv, amelyben megtalálható a piros miseruha bevarrt címkéjén a gyártója. „Egyházművészeti és Áruforgalmi Rt., VI, Csángó u. 22 és Tüzér u. 13-17. Oberbauer A. Utóda, IV, Váci u.” A 27. ábrán királykék miseruha, a 28. ábrán fekete miseruha látható. Mind-

49 Lanszkiné Széles G. 2007: 209.

50 http://tar.liturgia.hu/Praeonia/Praec2014_2.pdf Letöltés ideje: 2018. 07. 13.

20-21. ábra. Rózsaszín hímzésű miseruha (Gölle)

22-23. ábra. Lila pluvialé (Gölle)

egyik vásárolt, régiek ma már nincsenek használva.

Könnyű viseletűek, ma használatosak: liliommal díszített, világoskék miseruha (29. ábra); aranszínű miseruha, közepén fehér alapon aranszínű cérnával varrott, úríhímzés jellegű (30. ábra); szőlőfürttel díszített palást (31–32. ábra); egyszerű fehér palást, mai irányzatot képviseli (33–34. ábra); fehér ing (35. ábra); fehér selyem miseruha, aranyfonállal varrt szőlőfürttel és búzakaralással, kámzsanyakkal (36. ábra). Göllei hívek által varrottak.

Kisgyaláni templomban található miseruhák

A miseruhákat Bodóné Antal Gabriella (1973) a templom gondozója vette elő, és fordította ki, ebben a sorrendben ahogy Lanszki Péter lefényképezte őket.

Jelen volt Bóna Lászlóné (Széles Rózsa 1930) aki minden egyes miseruhával kapcsolatosan megosztotta velünk emlékeit. Nem is gondolná az ember, hogy mennyi szorgos kéz kell hozzá, mire elkészül egy miseruha. Ehhez is kell a közösség összetartása: anyag vásárlás, szabás, varrás, hímzés, adományozás. Minden jól elvégzett munka után az ünnep is kedvesebb. Örömmel tölti el az unokákat is ha tudják, hogy történetesen a szentmisén a plébános által viselt miseruhát, épp az Ő hozzátartozója hímzte.

Zöld miseruha (37. ábra): „nyári időszakban, évközi vasárnapokon, júliustól Katalinig használatos. Forró Szilárd adománya.”

Piros miseruha (38. ábra): „Pünkösdkor, Karácsony másnapján, Szent Körösztt felmagasztalásakor viseli a plébános. 2000-es években vásárolt miseruha.”

24. ábra. Lila miseruha (Gölle)

25. ábra. Zöld miseruha (Gölle)

26. ábra. Piros miseruha (Gölle)

27. ábra. Királykék miseruha (Gölle)

28. ábra. Fekete miseruha (Gölle)

29. ábra. Világoskék miseruha (Gölle)

30. ábra. Aranszínű miseruha
(Gölle)

31.-32. ábra. Szőlőfürttel díszített palást (Gölle)

33-34. ábra. Egyszerű fehér palást (Gölle)

35. ábra. Fehér ing (Gölle)

36. ábra. Fehér selyem miseruha (Gölle)

37. ábra. Zöld miseruha (Kisgyalán)

38. ábra. Piros miseruha (Kisgyalán)

39. ábra. Kék miseruha Szűz Mária arcképével díszített (Kisgyalán)

40. ábra. Fehér miseruha új mintával (Kisgyalán)

41. ábra. Fehér miseruha (Kisgyalán)

42. ábra. Fehér miseruha aranszínű fonallal varrva (Kisgyalán)

Kék miseruha (39. ábra): „Mária ünnepkor, Sarlós-kor, Nagyasszonykor augusztus 15-én, kétszer-háromszor veszi fel egy évben a plébános. Major Mariska⁵¹ (Gyalánba került)⁵² hímezte, Jáger Irénke⁵³ varrta. Szűcs Mariska hímezte, megnagyobbította fényképről a Szűz Máriát, gépi hímzés 2000-es évekből.” Figurális díszítést itt láthatunk elsőként a helyi miseruhák között.”

Fehér miseruha (40. ábra): „A miseruha közepét elbontották, mert mátracérmával volt hímezve, és a pucoló (patyolat) nem fogadta el, ezért újra hímezték a ruha közepét. Ez volt az első kalocsai mintás miseruha. Major Mariska hímezte, új a közepe, kivették a kalocsai közepét mert elpiszkolódott, kedvelt, sokat viselt volt. Most szép tavaszi minta, rózsaszín liliomos, tölgyfaleveles hurok minta választja el, a narancssárga szívalakú szirmú virágoktól.” Ezt a mintát a világhálón is megtaláltam, egy hasonló miseruhán.

Búzafejes miseruha (41. ábra): „Szűcs Mariska varrta, Levente atya idejéből való.” Ünneplős miseruha. Összeszedett szép díszítés, fent háromszál búzakaralász, a bőség szimbóluma, lent fordított stilizált liliom motívum.

Fehér miseruha aranszínű fonallal varrva (42. ábra): „Budapestről 2000-es években vásárolt, Bodóné Nagy Rózsa, és Horváth Sándorné adomány. Ugyanolyan ünnepekkor használva, mint az előbbi. Fehér miseruha aranszínű fonallal varrva.”

Temetéseken használatos miseruha (43. ábra): „Wirt plébános hozta az anyagot Budapestről, Kalmár Ilonka⁵⁴ varrta rá a szalag díszítést. 1986-ban Wirt plébános vette, Bizder⁵⁵ kifizette, Jáger Irénke⁵⁶ kivarrta

43. ábra. Temetéseken használatos miseruha (Kisgyalán)

1500 Ft-ért. Egyszer sem volt a Wirt plébánoson, mivel nem kellett szerencsére temetnie itt Gyalánban. Van úgy, hogy félév is elmegy, hogy van egy halott, de úgy is volt, hogy két lány is feküdt halva, Frank Rozika, Süle Erzsébet.”

Régi lila miseruha (44. ábra): „Nagybőjtben használatos. Nem tudja senki milyen régi, talán 1900-as évek. Adventben, Nagybőjtben használatos.”

Keresztzemes hímzésű lila miseruha (45. ábra): „az 1900-as években használatos miseruha, Wirt plébános belenyugodott, hogy régi, fölvette.” Valószínűsíthető, hogy ez a miseruha is a kisgyaláni templom eredeti miseruha kollekcijához tartozik.

Matyó asszonyok által varrt miseruha (46. ábra): „Élelmes matyóasszonyok bejárták batyuval a hátukon az egész országot (...) Áztak, fáztak Pesten a szabad téren, szalonnán éltek, tömegszállásokon aludtak, de kellett a pénz a családnak. (...) Védetté kellene nyilvánítani a matyóterületet kormányrendeletileg, védjegyezni és márkázni a háziipari és népművészeti termékeket, mint a kecskeméti barackpálinkát például.”⁵⁷ Ez az 1940-es években Dala József által megfogalmazódott igény, 2012-ben valósult meg, mikoris a matyó népművészet az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség listájára került.

Régi zöld selyem miseruha (47. ábra): kézzel hímzett búzakaralással, napraforgóval díszített. „Horváth Bözsike⁵⁸ aranszínű mátrafonállal kihímezte a mázsaházban⁵⁹, Kalmárék tették rá a mintát, az 1980-as években.”

Lila miseruha tavaszi virág motívumokkal, pünkösdi rózsákkal, stilizált búzavirág, gyöngyike motívum látható a miseruhán (48. ábra): „Bíró Mariska varrta ki

51 Major Károlyné

52 A Gyalánba került, arra utal, hogy Gyalánba jött férjhez. Éppen ezért először férjzett nevén került szóba, a következő szó fordulatban már lánykori nevén Szűcs Mariskaként.

53 Kurucz Istvánné

54 Gencsi Antalné

55 Mérei Józsefné

56 Kurucz Istvánné

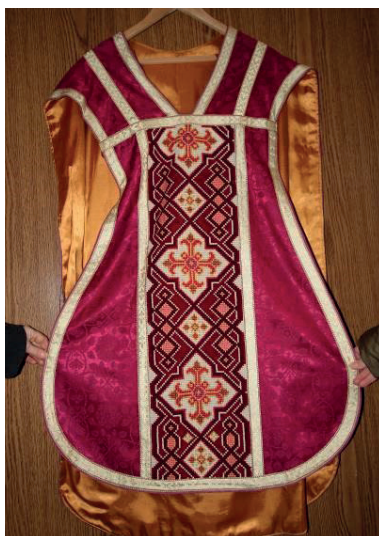
57 Dala J., Erdélyi T.1942: 74.

58 Széles Gézané

59 A pontos adatközléshez ez is hozzátartozik, ha ismert a hely is ahol maga a hímzés történt. Ez a bizonyos mázsaház a helyi termelőszövetkezetben volt, ahol a mérlegelések között volt idő a hímzésre.

44. ábra. Régi lila miseruha (Kisgyalán)

45. ábra. Keresztszemes hímzésű lila miseruha (Kisgyalán)

46. ábra. Matyó asszonyok által varrt miseruha (Kisgyalán)

47. ábra. Zöld kézzel hímzett selyem miseruha (Kisgyalán)

48. ábra. Lila miseruha tavaszi virág motívumokkal (Kisgyalán)

49. ábra. Temetésre készült ing (Kisgyalán)

Göllében, gépi hímzés. Juhász Irénke,⁶⁰ Veronka⁶¹ csináltatta Wirt plébános hozta az anyagot, Kalmár Ilonka kidrukolta. Aki csináltatta az fizette. Kellott hozzá egy pár gombostű mire összeállították.”

Temetésre készült ing (49. ábra): „fekete rózsával, fűzérrel hímmezve. Deres Irén⁶² varratta, Vörös Bözsi néni varrta, a plébános nem fogadta el, elvitte Büssübe. Mindig a régit vette fel. Deres Irénke Büssüből visszakeréte.”

Temetési palást (50. ábra): „Én (Bóna Lászlóné) hozattam, vettem Budapestről, 25000 Ft-ért, az 1980-as években. Ez könnyű viseletű.”

Temetésre bársony palást (51. ábra): „nagyon nehéz bársony. Wirt plébános megpirongatta a Kapinya Sándor kántort, id. Süle Dénes temetésén, mert na-

gyon sokat énekelt, a ruha meg nagyon nehéz, meleg volt. Csima Bözsi néni mindig a karján hozta-vitte haza ezt a ruhát, mert Ő vette 1939-ben, amikor a lánya Csima Irénke meghalt, Gyalánban nem volt fekete köppeney, ezért ekkor Gölléből hoztak Irénke temetésére is. Ezt követően családja vásárolta ezt a bársony palástot. Csima János 25 évig volt templomatya.”

„Fehér palást nincs Gyalánban, ezért gyermek temetésekor Gölléből kerül áthozatalra.” Nagynéném (Bóna Lászlóné) megmutatta a göllei fényképeken melyik palástot hozta a plébános gyermek temetésére.

Ezek a fényképek tanúskodnak Gölle és filiája Kisgyalán közösségének az elmúlt századoktól a jelenkorig folyamatosan megújuló igényeiről, és azon tetteiről, hogy kellő ünnepélyességet biztosítsanak a miseruhákkal is a Szentmisének.

60 Csima Józsefné

61 Horváth Sándorné

62 Deres Józsefné

50. ábra. Temetésre könnyű viseletű palást (Kisgyalán)

51. ábra. Temetésre bársony palást (Kisgyalán)

„Az egész ünnep, a templombelső, a zene és a ruhák szépsége nem „fölösleges” dolog, hanem egyfajta többlettartalom, rámutatás Istenre és a teljes életre. (...) A keresztény liturgia nem valamilyen előírt kultusz, hanem Isten szolgálata az emberek részére. A liturgikus öltözék a kereszttség, az új élet ajándékának ruhája.”⁶³

Köszönetnyilvánítás

Köszönetet mondok Prof. Dr. Rosta István Úrnak lektori munkájáért, Szalai Jeremiás prépost Úrnak, Kisiván Csaba plébános Úrnak, hogy engedélyezték a miseruhák fényképezését. Köszönöm fiamnak, Lanszki Péternek a fotók elkészítését.

Irodalom

- BÁN J. 2015: Matyó hagyományok nyomában. – Mezőkövesd.
DALA J. ÉS ERDÉLYI T. 1942: Matyóföld. A híres Mezőkövesd. – Az Atheneum Rt. kiadása.
FÜGEDI M. 1997: Borsod-Abaúj-Zemplén megye népművészete. – Miskolc.
FEKETE I. 1976: Ballagó Idő. – Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest.
HORVÁTH I. A. 2000: Kaposhomok és Taszár története. – Kézirat.
LANSZKINÉ SZÉLES G. 2007: Kisgyalán története és néprajza. – Kisgyalán Községi Önkormányzat, Kaposvár.
- Internetes hivatkozások:**
http://tar.liturgia.hu/Praeconia/Praec2014_2.pdf
http://epa.oszk.hu/01600/01609/00013/pdf/MFME_EPA01609_1970_2_059-083.pdf
http://szemle.unideb.hu/wordpress/wpcontent/uploads/2015_3_Gesztelyi_Tam%C3%A1s.pdf
https://mandadb.hu/common/fileservlet/document/373381/default/doc_url/ozdvk019_000025_OCR.pdf http://www.ppek.hu/facsimile/Divald_Kornel_A_magyar_iparmuveszet_tortenete_facsimile.pdf
http://epa.oszk.hu/01600/01609/00013/pdf/MFME_EPA01609_1970_2_059-083.pdf
<https://docplayer.hu/29606335-Mint-azt-soros-bela-magyar-liturgia-cimu-konyveben-olvashatjuk-a-templom-mindennemu-disziteset-balvanyozasnak.htm>
http://epa.oszk.hu/01000/01059/00043/pdf/1905_02_111-124.pdf
<https://sites.google.com/site/balazsrozalia/home/szimblumok/szimblumok-uzeneten>
https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/100_falu/Bajna/pages/013_szent_albert.htm
http://epa.oszk.hu/01600/01610/00002/pdf/vmm_02_1964_11_egyed.pdf
<https://ujjszo.com/napilap/kozelet/2013/03/15/ferenc-az-első-jezsuita-papa>
<http://lexikon.katolikus.hu/IHS.html>
<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Domanovszky-domanovszky-magyar-muevelodestortenet-1/negyedik-kotet-barokk-es-felvilagosodas-1007/baranyne-oberschall-magda-az-ipa>
<https://mek.oszk.hu/09100/09175/html/71.html>
http://epa.oszk.hu/01600/01609/00013/pdf/MFME_EPA01609_1970_2_059-083.pdf
http://real-j.mtak.hu/10111/1/MagyarEgyhaztortenetiVazlatok_2005.pdf
https://library.hungaricana.hu/en/view/VESM_31/?query=biro&pg=64&layout=s
<https://mek.oszk.hu/00800/00893/html/doc/c400468.htm>
<http://doktori.btk.elte.hu/hist/denesitamass/diss.pdf>
[file:///C:/Users/User/Downloads/hermann_istvan_a_veszpremi_egyhazi-megye_igazgatasa_%20\(2\).pdf/](file:///C:/Users/User/Downloads/hermann_istvan_a_veszpremi_egyhazi-megye_igazgatasa_%20(2).pdf/)
<https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/>

63 http://tar.liturgia.hu/Praeconia/Praec2014_2.pdf

